

**OGÓLNOPOLSKIE
TOWARZYSTWO
OCHRONY
PTAKÓW**

13/2006

**BIULETYN INFORMACYJNY
LESZCZYŃSKIEJ GRUPY OTOP**

**Ogólnopolskie
Towarzystwo Ochrony
Ptaków**

Siedziba:

ul. Hallera 4/2
80-410 GDAŃSK
tel/fax: +48 (58) 341 26 93

Sekretariat:

ul. Puławska 46/12
02-599 WARSZAWA
tel/fax +48 (22) 854 14 12

email: office@otop.org.pl
www.otop.org.pl

**BIULETYN INFORMACYJNY
LESZCZYŃSKIEJ GRUPY
OTOP**

Strona WWW:

www.eko.org.pl/otop-leszno

Poczta:

otop.leszno@eko.org.pl

Redakcja:

Stanisław Kuźniak
stakuz@poczta.onet.pl

Rysunki:

Janusz Ratajczak, Aleksandra Sokołowska

Skład komputerowy:

Waldemar Michałak
waldek71@poczta.onet.pl ,

Drodzy Czytelnicy,

Oddajemy do Waszych rąk kolejny numer Biuletynu. Jak zwykle zawiera on kronikę i przegląd najważniejszych wydarzeń z roku 2005.

W roku 2005 włączyliśmy się aktywnie do projektu badawczego Wielkopolski Atlas Ornitologiczny, koordynowanego przez Zakład Biologii i Ekologii Ptaków i Zakład Ekologii Behawioralnej UAM w Poznaniu. Dlatego znajdziecie dość obszerne sprawozdanie z prac nad tym projektem w roku ubiegłym. Również w najbliższych dwóch latach prace atlasowe będą naszym priorytetowym zadaniem. Nie możemy jednak zapomnieć o innych pracach związanych z poznawaniem ptaków i ich ochroną, jak m.in. Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych. Nadal aktualne jest gromadzenie i przekazywanie do kartoteki wszystkich ciekawych obserwacji ornitologicznych. Gorąco zachęcamy do ich w miarę bieżącego przekazywania, co pozwoli uczynić naszą witrynę w Internecie jeszcze bardziej ciekawą. Zachęcamy też do regularnego odwiedzania naszej strony internetowej, gdzie bieżąco zamieszczamy różne komunikaty, piszemy o naszych działaniach i obserwacjach. W roku bieżącym czeka nas jeszcze jedno zadanie – wybory nowego Lidera Grupy. Powinniśmy tego dokonać na corocznym wiosennym Spotkaniu. Wszystkim członkom i sympatykom Leszczyńskiej Grupy OTOP życzymy wielu wspaniałych wrażeń i wspaniałych chwil spędzonych z ptakami,

Redakcja

Biuletyn ukazał się dzięki pomocy:

NETIC

Internetowa sieć radiowa

KRONIKA – NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIA ROKU 2005

15 i 16.01.2005. Europejskie Liczenie Łabędzi (sprawozdanie s. 9)

8-16.01.2005. Zimowe liczenie ptaków na jeziorach (sprawozdanie s. 8)

29 i 30.01.2005. I Zimowe Liczenie Ptaków w Parkach i Ogradach

5.03.2005. Poznań. XXII Spotkanie Ornitologów Wielkopolski

5.03.2005. Wrocław. XXVI Zjazd Ornitologów Śląska

2.04.2005. Leszno. XI Spotkanie Leszczyńskiej Grupy OTOP.

Spotkanie odbyło się w Centrum Edukacji Ekologicznej i Leśnej w Nadleśnictwie Karczma Borowa, poświęcone było głównie pracom na Wielkopolskim Atlasem Ornitologicznym. Założenia i cele projektu omówił dr Lechosław Kuczyński z UAM w Poznaniu. W dalszej części prezentację nt Intymne życie ptaków przedstawił mgr Jakub Kosicki (UAM Poznań)

19.05.2005. Leszno. W ramach „Dnia Nauki i Kultury” odbyło się zebranie Leszczyńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, na którym referat pt „Ile jest ptaków w Lesznie?” wygłosił Stanisław Kuźniak.

14-18.09.2005. Olsztyn. Ogólnopolska Konferencja Ornitologiczna i Zjazd Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego „Ornitologia polska na progu XXI stulecia – dokonania i perspektywy”. Stanisław Kuźniak i Jakub Kosicki przedstawili referat „Zmienność parametrów rozrodu gąsiorka *Lanius collurio* w krajobrazie rolniczym Wielkopolski. (omówienie konferencji s. 4)

25-28.07., 21-24.08., 23-25.09.2005. Zb. Wonieść. Akcja Wonieść (s. 8)

1-2.10.2005. Europejskie Dni Ptaków (s. 3)

DZIEŃ PTAKÓW-2005

Europejskie Dni Ptaków w roku 2005 obchodzono pod hasłem „Chrońmy krajobraz wiejski”.

1 października tradycyjnie zorganizowaliśmy wycieczkę na Zb. Wonieść – „naszą” ostoję ptaków, włączoną do obszarów Natura 2000. Pogoda, po kilku dniach deszczowych, dopisała.

Obserwowano ptaki należące do 66 gatunków. Łącznie naliczono 2070 ptaków. Najliczniejsze były gęsi zbożowa i gęgawa oraz krzyżówka.

2 października odbyła się wycieczka w Lesznie. Obserwowano 960 ptaków należących do 40 gatunków. Najliczniejsze były szpak, wróbel i kawka. Zanotowano pierwsze tej jesieni jery.

Niestety obie wycieczki nie cieszyły się większym powodzeniem. W obu imprezach wzięło udział tylko 11 osób. Ponadto 2 października Wojciech Ratajczak i Zbigniew Pelc z Nadleśnictwa Piaski zorganizowali wycieczkę na zb. w Jeżewie, gdzie obserwowano 468 ptaków z 29 gatunków.

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA ORNITOLOGICZNA

Ogólnopolska Konferencja Ornitologiczna. Zjazd Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego „Ornitologia polska na progu XXI stulecia – dokonania i perspektywy”, Olsztyn 14-18 września 2005.

W konferencji uczestniczyło ponad 150 ornitologów, a program był niezwykle bogaty i różnorodny, stanowił z jednej strony podsumowanie dorobku ornitologii w Polsce, a z drugiej – przegląd aktualnie prowadzonych badań. Przedstawiono 7 referatów plenarnych, 75 referatów podczas sesji tematycznych oraz 47 posterów. W krótkim sprawozdaniu nie sposób omówić choćby części referatów. Ograniczę się więc do wymienienia referatów plenarnych i tytułów sesji tematycznych.

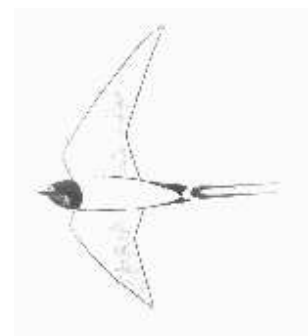
Referaty plenarne wygłosili:

Polska ornitologia w okresie ostatnich 50 lat (Maciej Luniak), Zmiany w awifaunie Polski, przeszłość, przyszłość i różne interpretacje (Ludwik Tomiałojć i Zbigniew Głowaciński), Ptaki – wspaniały obiekt badań ekologów-ewolucjonistów (Marek Konarzewski), Polskie badania wędrowek ptaków – skąd wyszliśmy i dokąd zmierzamy (Przemysław Busse), Dziuplaki – fakty i mity: nauki płynące z badań w lesie pierwotnym (Tomasz . Wesołowski), Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) NATURA 2000 – nowa szansa ochrony ptaków w Polsce (Maciej Gromadzki), Problemy ochrony awifauny w województwie Warmińsko-Mazurskim (Maria Mellin).

Sesje tematyczne:

Ekologia behawioralna i ewolucyjna, Parazytologia ornitologiczna, Ekomorfologiczne studia ptaków w zakresie budowy anatomicznej, Badania nad populacjami siewkowych, Ptaki w zmieniającym się środowisku – długoterminowe badania ekologiczne, Ekologia populacji kuraków, Ekologia dziuplaków, Badania nad wędrowkami ptaków, Ekologia ptaków środowisk zurbanizowanych, Ekologia populacji szponiastych i sów, Problemy reintrodukcji sokoła wędrownego *Falco peregrinus*, Monitoring i ochrona awifauny.

Miejscem konferencji było miasteczko akademickie Kortowo – siedziba Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, położone w pięknym parku nad jeziorem. Podkreślić należy sprawną organizację konferencji, nad którą czuwał Komitet Organizacyjny z dr. Jackiem Nowakowskim. Wytchnieniem po całodziennych obradach było w pierwszym dniu spotkanie towarzyskie przy ognisku na przystani żeglarskiej, a w drugim – wieczór w Zamku Kapituły Warmińskiej z występem zespołu „Czerwony Tulipan”.

Stanisław Kuźniak

WIELKOPOLSKI ATLAS ORNITOLOGICZNY – PO PIERWSZYM ROKU

W roku 2005 rozpoczęliśmy realizację projektu Wielkopolski Atlas Ornitologiczny.- programu, który ma umożliwić uzyskanie aktualnych danych o rozmieszczeniu i częstości występowania wszystkich gatunków ptaków lęgowych w Wielkopolsce. Projekt będzie realizowany w latach 2005-2007. Może wziąć w nim udział każdy, kto interesuje się ptakami, chodzi w teren i może poświęcić trochę czasu na wypełnianie formularzy.

Badania atlasowe polegają na stwierdzeniu obecności ptaków w kwadratach, na które podzielony jest obszar badań. Przyjęto kwadrat o boku 5 km, wyznaczony na mapach w skali 1: 100 000. Szczegółowe założenia projektu, cele i sposoby realizacji zawarte są w Instrukcji

dostępnej w Internecie (<http://wao.amu.edu.pl/>).

Co zrobiliśmy w roku 2005?

Indywidualny wkład każdego z obserwatorów obrazuje tabela. Wyniki uszeregowano według sumarycznej liczby stwierdzeń w kategoriach B i C. Wartość ta najlepiej oddaje ilość włożonej pracy.

Obserwatorzy	Liczba kontrolowanych kwadratów	Liczba stwierdzeń gatunków	Średnia liczba gatunków w kwadracie	Liczba stwierdzeń kategorii B + C
Stanisław Kuźniak	23	842	23	708
Janusz Stępniewski	11	443	40	432
Marian Lewandowski	8	491	61	380
Sławomir Maćkowiak	12	436	36	360
Waldemar Michalak	11	373	34	331
Szymon Przebinda i Hubert Scheibel	4	328	82	264
Paweł Szymański	5	266	53	246
S. Kuźniak i Cezary Brodziak	8	186	23	161
Janusz Ratajczak	3	166	55	150
S. Kuźniak, Piotr Tryjanowski i Jakub Kosicki	5	150	30	125
Stanisław Kuźniak i Janusz Ratajczak	2	120	60	107
Zbigniew Mikołajczak	5	114	22	98
Gerard Bela	1	88	88	88
Krzysztof Furmańczak	1	94	94	82
Łukasz Miškowiak	3	157	52	80
Aleksandra Sokołowska	1	75	75	63
Cezary Brodziak	21	60	3	59
Stanisław Kuźniak i Piotr Tryjanowski	1	39	39	30
Andrzej Łakomy	24	65	3	28

Mapa przedstawia z kolei liczbę stwierdzonych gatunków w kontrolowanych kwadratach (w nawiasach liczba kwadratów).

						353	393	433	477																	
126	158	196	234	272	312	352	392	432	476	522	568	614														
125	157	195	233	271	311	351	391	431	475	521	567	613														
124	156	194	232	270	310	350	390	430	474	520	566	612														
123	155	193	231	269	309	349	389	429	473	519	565	611	655	699	743	785										
		192	230	268	308	348	388	428	472	518	564	610	654	698	742	784	826	868								
		191	229	267	307	347	387	427	471	517	563	609	653	697	741	783	825	867								
		190	228	266	306	346	386	426	470	516	562	608	652	696	740	782	824	866								
		189	227	265	305	345	385	425	469	515	561	607	651	695	739	781	823	865								
		188	226	264	304	344	384	424	468	514	560	606	650	694	738	780	822	864								
		187	225	263	303	343	383	423	467	513	559	605	649	693	737	779	821	863								
													512	558	604	648	692	736								
													511	557	603	647	691	735								

	- 1- 25 gatunków (31)
	- 26-50 gatunków (10)
	- 51-75 gatunków (17)
	- > 75 gatunków (22)
	- nie badany (91)

Najliczniejsze gatunki stwierdzone podczas kontroli kwadratów zestawiono poniżej:

Gatunek	A	B	C	B + C	A + B + C
Kos		23	37	60	60
Szpak	2	9	49	58	60
Bogatka	1	27	31	58	59
Zięba	1	28	30	58	59
Trznadel	3	33	22	55	58
Wróbel	1	11	45	56	57
Skowronek	2	42	13	55	57
Potrzeszcz		48	8	56	56
Kapturka	3	37	16	53	56
Dymówka	6	15	33	48	54
Modraszka	6	24	24	48	54
Grzywacz	1	38	14	52	53
Pierwiosnek	4	40	9	49	53
Kopciuszek	1	19	31	50	51
Dzwoniec	4	30	17	47	51
Mazurek	5	24	22	46	51
Kukułka	15	34	2	36	51
Sierpówka	1	28	21	49	50
Sroka	1	4	45	49	50
Pliszka siwa	5	18	27	45	50
Szczygieł	6	30	14	44	50

Jest jednak szereg gatunków nie wykazywanych lub stwierdzanych bardzo nielicznie i to tylko w kategorii A. Należą tu m.in. słonka, lelek, czyż, wodnik, kropiatka, zielonka, sieweczka rzeczna, rycyk, kulik wielki, krętogłów, białorzytka, muchołówka mała, dziwonia.

Tak więc w kolejnych dwóch latach czeka nas jeszcze ogrom pracy. Trzeba skontrolować nowe kwadraty, uzupełnić liczbę wykrytych gatunków i starać się o stwierdzenie jak najwyższej kategorii lęgowości w kwadratach dotąd kontrolowanych.

Stanisław Kuźniak

Jak wykryć?

Rozmieszczenie i liczebność lelka i słonki są w Polsce słabo poznane. Nie zostały też stwierdzone w tegorocznych badaniach atlasowych. Wynika to z ich zmierzchowo-nocnego trybu życia. Gdzie więc i przede wszystkim, jak wykryć te ptaki? W opracowaniu wykorzystano wskazówki zawarte w Śląskim Informatorze Ornitologicznym 2004: Sposób na ptaka. Lelek – J. Frankiewicz i Słonka – K. Garncarza.

Lelek

Ptak wielkości gołębia. Upierzenie ma szarobrunatne z czarnymi i brunatnymi plamami i pręgami na wierzchu ciała i poprzecznie prążkowanym spodem. Samiec ma białe plamy na końcach trzech skrajnych lotek i skrajnych sterówek.

Zasiedla prawdopodobnie wszystkie większe kompleksy borów. Preferuje obszary porośnięte dojrzałym borem sosnowym, jasnym i przejrzystym, w sąsiedztwie którego występują duże otwarte powierzchnie (polany, zręby, uprawy i młodniki sosnowe do 6 metrów wysokości).

Do Polski przylatuje w połowie kwietnia, a odlatuje

na przełomie września i października.

Ptaki najbardziej aktywne są od połowy maja do końca czerwca, a samce najintensywniej odzywają się w czasie ciepłych nocy. Lekka mgła lub mżawka wpływają stymulująco na ich aktywność głosową. Aktywność nocna lelka wykazuje dwa maksima: między 21.00 a 23.00 oraz 2.00 a 4.00. Głos godowy samca jest bardzo donośny, w pogodną noc słyszalny nawet z odległości 500 m, przypominający suchy, modulowany terkot, trwa do kilku minut. W locie tokowym samiec klaszcze skrzydłami w przerwach lotu ślizgowego.

Przed wyruszeniem na poszukiwania lelka dobrze jest wcześniej, w ciągu dnia wybrać odpowiednie miejsca i trasę przemarszu. Bardzo przydatny jest dyktafon z nagraniem głosu tokującego samca. Niezbędna jest latarka. Na taką wyprawę najlepiej wybrać się w towarzystwie.

Słonka

Jest nieco większa od gołębia, o masywnej budowie, z długim dziobem. Upierzenie jest rdzawobrazowe, jasnoszare i czarne o skomplikowanym wzorze. Słonka zasiedla urozmaicone siedliska leśne, cieniste i wilgotne, zarówno liściaste, mieszane, jak i iglaste, z bogatym podszytem.

Słonki w okresie lęgowym prowadzą bardzo skryty tryb życia, ale dwa razy w ciągu doby, przynajmniej samce, ujawniają swoją obecność podczas lotów godowych zwanych ciągami. Loty te trwają krótko, 20-30 minut. Ciąg wieczorny ma miejsce po zachodzie słońca, gdy już

wyraźnie się ściemnia, a ciąg poranny przed wschodem słońca, gdy zaczyna się rozjaśniać. Tokujący samiec oblatuje wielokrotnie określony teren leśny wolnym lotem na niedużej wysokości, wydając

charakterystyczne dźwięki, na przemian głośne chrapanie „hrrr hrrr hr hr” oraz cichsze psykanie „ci cik” lub „pcim”. Po zakończeniu ciągu słonka zapada, to znaczy ląduje na ziemi.

Najintensywniejsze ciągi odbywają się w kwietniu (I dekada – godz. 19.30-20.30, II – 20.00-20.30, III – 20.15-20.45 i w pierwszej dekadzie maja (20.30-21.00). A jakie miejsca nadają się najlepiej do obserwacji? Idealne są skrzyżowania dróg leśnych w urozmaiconym środowisku (zręby, uprawy leśne i łąki graniczące z wysokopiennymi lasami), w pobliżu terenu podmokłego.

AKCJA WONIEŚĆ – PODSUMOWANIE ROKU 2005

W roku 2005 kontynuowano obrączkowanie ptaków na Zbiorniku Wonieść. W ciągu całego obrączkował Janusz Stępniewski, w dniach 25-28. 07., 21-24. 08. i 23-25. 09. Stanisław Kuźniak oraz 31.07.-01.08. – Paweł Sieracki i Gerard Bela. Ponadto w obrączkowaniu uczestniczyli: Krzysztof Furmańczyk, Heniu Konieczny, Janusz Maliczak, Waldemar Michalak, Zbigniew Mikołajczak, Szymon Przebinda, Wojciech Ratajczak, Hubert Scheibel, Ola Sokołowska, Paweł Szymański, Marcin Tobółka i Kasia Żołnierowicz.

Rok był rekordowy zarówno pod względem liczby obrączkowanych gatunków (38), jak i liczby zaobrączkowanych ptaków -1380. Gatunkami obrączkowanymi po raz pierwszy były: kszczyk *Gallinago gallinago*, łozówka *Acrocephalus palustris*, sikora uboga *Parus palustris*, pełzacz ogrodowy *Certhia brachydactyla* i mazurek *Passer montanus*. Tak więc od roku 1998, kiedy rozpoczęto systematyczne obrączkowanie na zbiorniku, obrączkowano ptaki należące do 61 gatunków. Rekordowe okazały się w roku 2005 liczby zaobrączkowanych trzcinniczek, rokitniczek, trzciniaków i remizów.

Do najliczniej obrączkowanych ptaków należały:

- * Trzcinniczek *Acrocephalus scirpaceus* – 28,6 %
- * Wąsatka *Panurus biarmicus* – 19,1 %
- * Rokitniczka *A. schoenobaenus* – 9,9 %
- * Potrzos *Emberiza schoeniclus* – 8,8 %
- * Trzciniak *A. arundinaceus* – 7,8 %
- * Remiz *Remiz pendulinus* – 5,6 %

W roku 2005 otrzymano jedną wiadomość powrotną o ptaku obrączkowanym na Zbiorniku:

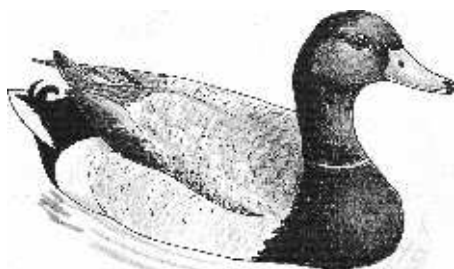
- * KX 17976 Remiz *Remiz pendulinus* ♂ PO1 obr. 24.09.02.
- V 30.10.02. Isolino, Torino (Włochy), kontrola

oraz schwytano dwa ptaki z obrączkami zagranicznymi:

- * Praha TB 85495 wąsatka *Panurus biarmicus* ♂ 1, 25.07.04., Hermanice, Ostrava (Czechy)
- V 16.04.05., kontrola.
- * Hiddensee PA 95695 wąsatka *Panurus biarmicus* ♂ 1, 04.10.04., Rietzer-See, Potsdam-Mittelmark (Niemcy)
- * V 31.07.05., kontrola (plama lęgowa).

Stanisław Kuźniak

LICZENIE ZIMOWE PTAKÓW NA JEZIORACH

W styczniu 2005 r. przeprowadzono kolejne liczenie ptaków wodnych i drapieżnych na jeziorach: Dominickim, Grodziskim, Łoniewskim, Świerczyńskim Wielkim i Zb. Wonieść.

Wszystkie zbiorniki nie były zamrożone, stąd ptaków naliczono prawie dwukrotnie więcej niż w roku poprzednim. Ogółem stwierdzono 29 gatunków ptaków wodnych i drapieżnych.

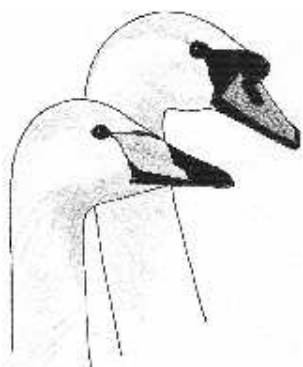
Ponadto obserwowano przelatujące klucze gęsi zbożowych i białoczelnych.

Perkoz dwuczuby	18	Gągoł	75
Czapla siwa	20	Nurogęs	33
Czapla biała	5	Bielaczek	25
Gęgawa	2	Łyska	1443
Łabędź niemy	148	Żuraw	2
Łabędź krzykliwy	4	Wodnik	1
Krzyżówka	642	Śmieszka	2
Cyraneczka	1	Mewa srebrzysta	5
Głowienka	52	Zimorodek	6
Czernica	13	Bielik	5
Ogorzałka	1	Jastrząb	3
Uhła	3	Krogulec	4
Markaczka	1	Myszołów	21
Uhla	3	Srokosz	4
Wąsatka	23		

Ptaki obserwowali i policzyli: G. Bela, N. Dudziak, R. Kempa, S. Kuźniak, J. Maliczak, J. Ratajczak, J. Stępniewski i P. Szymański.

Stanisław Kuźniak

EUROPEJSKIE LICZENIE ŁABĘDZI

W dniach 15 i 16 stycznia przeprowadzono kolejne Europejskie Liczenie Łabędzi (poprzednie odbyły się w 1995 i 2000 r.). Równoczesne liczenie łabędzi na całym areale zimowania daje możliwości zgromadzenia informacji o udziale ptaków młodych w zależności od wielkości grup, wybiórczości siedliskowej, jak i wielkości stad w różnych siedliskach. Łabędzie, szczególnie krzykliwe, mogą powodować konflikty z rolnikami na niektórych terenach zimowiskowych (problem ten występuje również u nas w okolicy zb. Wonieść).

W liczeniach w 1995 i 2000 r. w Polsce liczbę łabędzi krzykliwych oceniono na 3700 i 3050, łabędzi niemych – na 22 000 i 23 000-24 000, a łabędzi czarnodziobych – 23 i 1.

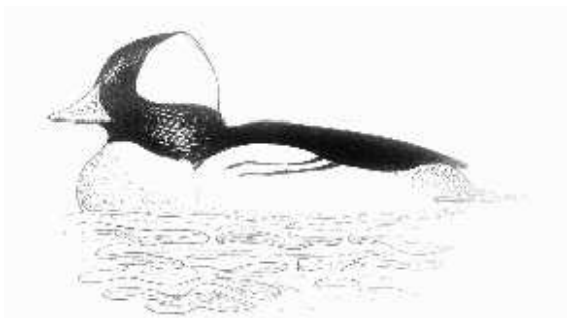
W Europie zimującą populację łabędzia czarnodziobego w 1995 r. oceniono na 29 300, łabędzia krzykliwego – na 59 tys. (populację kontynentalną), a na 15 700 pop. islandzką. Rok 2000 wykazał wzrost islandzkiej populacji łabędzia krzykliwego i spadek populacji łabędzia czarnodziobego.

W naszym regionie łabędzie liczyliśmy na jeziorach Dominickim, Łoniewskim, Grodziskim, Świerczyńskim Wielkim, Zb. Wonieść oraz w dolinie Rowu Polskiego między Robczyskiem i Tarnowąką. Łącznie zimowało 164 łabędzi niemych (110 ad. i 54 imm) i 4 łabędzie krzykliwe (2 ad. i 2 imm.). Najwięcej łabędzi przebywało na polach rzepaku nad Zb. Wonieść – 96 niemych i 4 krzykliwe.

Łabędzie policzyli: G. Bela, N. Dudziak, R. Kempa, S. Kuźniak, J. Maliczak, J. Ratajczak, J. Stępniewski i P. Szymański.

Stanisław Kuźniak

OBSERWACJA GĄGOŁKA *BUCEPHALA ALBEOLA*

Dorosły samiec przebywał na Zb. Wonieść w okresie 4-16. 05. 2005. Wykrył go Janusz Stępniewski, a następnego dnia jego obecność potwierdzili Janusz Ratajczak i Stanisław Kuźniak. W kolejnych dniach ptaka widziało kilkunastu innych obserwatorów. Ostatniej obserwacji 16 maja dokonał Szymon Kaczmarek.

Ptak przebywał na jednym ze stawów w Zglińcu. Najczęściej był widziany w towarzystwie jednej lub dwóch par gągołów, w stadku kilkunastu czernic i głowienek lub w pobliżu pojedynczej samicy gągoła. W

dniu 5.05., gdy przebywał wśród stadka czernic i głowienek, najczęściej trzymał się w pobliżu samicy czernicy, zawsze pływał za nią. Bardzo często nurkował. Był dość płochliwy, np. zrywał się do lotu z odległości 100-120 m od obserwatorów, podczas gdy czernice pozostawały na miejscu.

Niewielki czarno-biały ptak (z przewagą bieli), wielkości bielaczka. Nieznacznie, ale zauważalnie mniejszy od czernic (np. gdy był bezpośrednio za samicą czernicy, był zupełnie niewidoczny). Spód ciała czysto biały, grzbiet czarny. Uderzająco duża okrągła czarna głowa z zielonym połyskiem i dużą białą, trójkątną plamą od oka do karku. U ptaka widzianego od tyłu, cała potylicy biała. Dziób delikatny, szary. Jest to pierwsza obserwacja gągołka w Polsce.

Gągołek gnieździ się w Ameryce Północnej. W latach 1988-93 co roku notowany w Islandii, sporadycznie w Wielkiej Brytanii. Stwierdzony też w Portugalii, Hiszpanii, Finlandii, Danii, Holandii i Francji. Przymuszcza się, że większość obserwowanych ptaków to uciekinierzy z niewoli.

Stanisław Kuźniak, Janusz Stępniewski

BŁOTNIAK ŁĄKOWY NA ZIEMI LESZCZYŃSKIEJ

Okolice Leszna wydają się odpowiednie dla błotniaków. Najpospolitszy z nich błotniak stawowy *Circus aeruginosus* gnieździ się stosunkowo licznie. Choć ostatnio zauważono spadek liczebności i wycofanie z mniej odpowiednich stanowisk. Na Zbiorniku Wonieść gnieździ się nadal 11 –13 par. Z kolei błotniak zbożowy przeżywa poważny regres populacyjny, a populacja leszczyńska, należąca niegdyś do jednej z największych w kraju, prawdopodobnie nie istnieje. Większość ptaków obserwowana w sezonie lęgowym jest przelotna i pozostaje nam delektować się urodą tych ptaków od jesieni do wiosny. Na szczęście na przelotach błotniak zbożowy nie jest taką rzadkością. Najmniejszym z błotniaków jest łąkowy zwany również popielatym. Jest to gatunek, który zwiększa liczebność w naszym kraju, a Ziemia Leszczyńska nie jest wyjątkiem. Proces zajmowania naszego regionu jest typowy i zaczął się od kilku par, które gnieździły

się tylko przez jeden, dwa sezony na danym terenie. Dopiero gdy lęgi kończyły się sukcesem, w powiązaniu z napływem ptaków z innych terenów, zaowocowało to powstaniem dość stabilnej populacji. Błotniak łąkowy gnieździ się na terenach łąkowych, zbiornikach zaporowych i w uprawach zbożowych. Wydaje się, że najlepszym miejscem gniazdowania tego gatunku są uprawy zbożowe. Na łąkach w naszym regionie prowadzone są intensywne prace w okresie składania i wysiadywania jaj. Wiele par traci lęgi choć są pary, które traciły lęgi nie z winy ludzi a z powodu presji drapieżników czworonożnych. Z kolei na zbiornikach zaporowych wahania poziomu wód działają równie destrukcyjnie na lęgi i nie dotyczy to tylko błotniaków. Trzeci typ siedliska - pola uprawne, wydają się najodpowiedniejsze. Składa się na to przede wszystkim powierzchnia i dostępność tego typu miejsc, a zagrożenia zaczynają się głównie w okresie zniw. To właśnie na terenach rolniczych między

Kąkolewem – Krzemieniemem – Pawłowicami gnieździ się obecnie (2005 rok) 5-6 par. Błotniaki popielate skolonizowały ten teren prawdopodobnie pod koniec lat 90. ubiegłego wieku. W roku 1998 obserwowano wielokrotnie samicę w okolicy łąnu rzepaku , a samca nad lucernikiem pod Pawłowicami. Od 2000 r. widziano wielokrotnie samice i młode pod Robczyskiem i Kociugami. Dopiero jednak stwierdzenie lęgowych błotniaków pod Czempiniem skłoniły mnie do bardziej wnikliwej obserwacji tego gatunku. Co zaowocowało znalezieniem gniazda z trzema podlotami w 2004. W roku 2005 wykryto 5 par, które tworzyły mini kolonię. Dwie pary prawdopodobnie zbudowały gniazda w odległości ok. 200 m od siebie. W dwóch miejscach udało się potwierdzić skuteczność lęgów . W jednym przypadku widziano dorosłe ptaki z dwoma młodymi w innym z jednym. Jedna para straciła lęg podczas żniw. Losy pozostałych lęgów są nieznane.

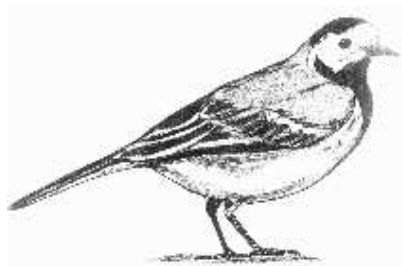
Z powyższych obserwacji wynika, że błotniak łąkowy ma duże szanse przetrwania na Ziemi Leszczyńskiej. Okres krytyczny zaczyna się w czasie żniw i opuszczania gniazd przez młode czyli w drugiej połowie lipca. W tym okresie dobrze jest monitorować dany teren i w razie możliwości opóźnić termin młócenia zboża. Planowane jest wydanie plakatu o błotniakach gniazdujących w zbożu, tak aby zainteresować rolników tymi ptakami i tym samym ograniczyć straty w lęgach do minimum.

Cezary Brodziak

NOTATKI Z TERENU

Uszatka wśród bloków w Lesznie. W lipcu oraz w pierwszej połowie sierpnia niemałą sensację w Lesznie budziła rodzina uszatek, która osiedliła się na wierzbie na ulicy Wojska Polskiego. Drzewo rośnie na środku skweru, 20 m od postoju taksówek. To właśnie taksówkarze pierwsi zwrócili uwagę na dziwne głosy dochodzące z korony drzewa. Wkrótce sowy stały się atrakcją mieszkańców okolicznych bloków, szczególnie dzieci, oraz lokalnych mediów. Telewizja Leszno przygotowała o nich reportaż, a ich zdjęcia znalazły się w dzienniku „ABC”. (Waldemar Michalak)

Noclegowisko pliszek siwych w Lesznie. W dniach 18-19.09.05. obserwowałem noclegowisko pliszek siwych *Motacilla alba* na pojedynczym drzewie przy Al. Konstytucji 3 Maja w okolicy osiedla Rejtana w Lesznie. Klon zwyczajny *Acer platanoides* rośnie przy ruchliwej ulicy w pobliżu przejścia dla pieszych. Drzewo jest niewielkie, osiąga ok. 6-7 m wysokości.

Pierwsze ptaki pojawiły się w okolicy drzewa o godz. 18:30. Od godz. 18:45 ptaki zaczęły lądować pojedynczo lub w niewielkich grupach na drzewie. Ostatni ptak przyleciał o godz. 19: 05. W dniu

19.09.05r. nocowało 69 pliszek siwych. Przyłot ptaków w postaci grup od kilku do kilkunastu osobników odbywał się z zachodu i północnego-zachodu. (Zbigniew Mikołajczak)

Przelot ptaków drapieżnych. 18.10.2005 nad Osieczną w kierunku W przemieszczało się stado 280-290 ptaków szponiastych złożone w większości z myszołowów oraz 6 myszołowów włochatych i 2 krogulców (Janusz Stępniewski)

Obserwacja nimfy. W dniu 03.09.05. prowadziłem obserwacje na Zbiorniku Wonieść. Właściwie to wracałem już do samochodu, gdy nagle idąc drogą zauważyłem na sąsiadującym z nią polu dziwnego ptaka. Było to pole po uprzątniętym zbożu. Na ściernisku siedział i najwyraźniej zerował jasnożółty ptak. Błyskawiczny przegląd znanych mi wizerunków ptaków nie dał pozytywnego wyniku, więc z

tym większym zaciekawieniem podniosłem do oczu lornetkę. Zobaczyłem w niej samca nimfy – była to odmiana hodowlana ubarwiona jasno żółto. Ptak miał wyraźny czubek na głowie i czerwoną plamkę na policzku. Powoli zbliżałem się do ptaka, jednak kiedy byłem już bardzo blisko – w odl. ok. 1 m, nagle zerwał się i podfrunął na pobliskie drzewo.

Jest to ptak bardzo często trzymany w klatkach przez miłośników egzotycznych ptaków. Żywi się głównie różnymi nasionami. Jest to ptak odporny na zimno. W hodowli może zimować na dworze w miejscach osłoniętych od wiatru. (Janusz Ratajczak)

CO CIEKAWEGO W TERENIE – RAPORT 2005

Raport zawiera najciekawsze obserwacje fenologiczne, o rzadkich gatunkach, dużych stadach ptaków obserwowanych w roku 2005 oraz z lat poprzednich (wyróżnione podaniem pełnego roku). W raporcie uwzględniono zmiany w taksonomii ptaków krajowych (Stawarczyk 2004, 2005). Jak zwykle ograniczone ramy raportu nie pozwalają na wymienienie wszystkich obserwacji, które bieżąco publikowano na naszej witrynie internetowej, ale wszystkie są gromadzone w bazie danych „Ptaki Wielkopolski”. Stwierdzenia wymagające weryfikacji uzyskały akceptację Komisji Faunistycznej.

Do awifauny regionu przybyły dwa nowe gatunki: **gągołek** *Bucephala albeola* i **kurhannik** *Buteo rufinus*. Ponadto na uwagę zasługuje obserwacja po wielu latach przerwy kraski *Coracias garrulus* oraz piąta obserwacja poświerki *Calcarius lapponicus*.

Obserwacji dostarczyli: Gerard Bela (GB), Cezary Brodziak (CB), Norbert Dudziak (ND), Krzysztof Furmańczak (KF), Szymon Kaczmarek (SzK), Andrzej i Waldemar Kraśniewscy, Stanisław Kuźniak (SK), Marian Lewandowski (ML), Andrzej Łakomy (AŁ), Roman Kempa (RK), Sławomir Maćkowiak, Janusz Maliczak, Zbigniew Mikołajczak (ZM), Waldemar Michalak (WM), Łukasz Miśkowiak, Sergiusz Niziński (Poznań), Szymon Przebinda, Janusz Ratajczak (JR), Wojciech Ratajczak (WR), Michał Skąpski (Poznań), Aleksandra Sokołowska, Janusz Stępniewski (JS), Paweł Szymański (PSz) i Marcin Tobółka.

Obserwacje gatunków rzadkich

Nur rdzawoszyi *Gavia stellata*

12-13.05.05.: 1, Zb. Wonieść (JS, M. Skąpski)

Perkoz rogaty *Podiceps auritus*

24.04.05.: 1, Zb. Wonieść (SzK)

14-15.05.05.: 1. god., Zb. Wonieść (JS)

19.11.05.: 3, Zb. Wonieść (JS)

Kormoran *Phalacrocorax carbo*

11.05.05.: 73 p., Wyzanów-ujście Baryczy (CB i SK)

Czapla siwa *Ardea cinerea*

11.05.05.: 78 p., Wyzanów-ujście Baryczy (CB i SK)

16.07.05.: 10-13 p., Grodzisko, gm. Osieczna (M. Tobółka)

Łabędź czarnodzioby *Cygnus columbianus*

2.11.05.: 6 ad. i 1 imm., Zb. Wonieść (JS)

Ohar *Tadorna tadorna*

9.12.05.: 1 ad., Zb. Wonieść (SzK)

18-19.12.05.: 1 ad, Zb. Wonieść (SzK, JS)

Hełmiatka *Netta rufina*

23.01.05.: 1, J. Dominickie (GB)

12.09.05.: 1, Zb. Wonieść (JR i in.)

12.11.05.: 1, J. Dominickie (PSz)

Podgorzałka *Aythya nyroca*

29.03.03.: 1 p., Zb. Wonieść (PSz)

1.04. i 21.05.05.: 1 p., Zb. Wonieść (AŁ)

Ogorzałka *Aythya marila*

15 i 23.01.05.: 1 ♂, J. Dominickie (GB)

26.12.05.: 1 ♂ i 2 ♀♀, J. Dominickie (PSz i in.)

Lodówka *Clangula hyemalis*

28.03.05.: 1 ♀, Robczysko, gm. Rydzyna (GB)

26.12.05.: 1 ♀, J. Dominickie (PSz i in.)

Uhla *Melanitta fusca*

15.01.05.: 1, J. Dominickie (JR i in.)

23.01.05.: 1, J. Dominickie (GB)

28.10.05.: 1, Zb. Wonieść (M. Skąpski)

12.11.05.: 2, J. Dominickie (JR i in.)

26.12.05.: 4, J. Dominickie (PSz i in.)

Markaczka *Melanitta nigra*

8.01.05.: 1, J. Dominickie (GB i PSz)
15.01.05.: 1, J. Dominickie (GB)
23.01.05.: 1, J. Dominickie (JR i in.)
5.02.05.: 1, J. Dominickie (SzK)
28.12.05.: 1, J. Dominickie (M. Skapski)

Gągołek *Mergus albeola*

4-16.05.05.: 1 ♂, Zb. Wonieść (JS i in.)

Szlachar *Mergus serrator*

23.04.: 1 ♂, 30.04.05.: 3 ♂♂ i 2 ♀♀, Zb. Wonieść (SzK)
20.10.05.: 1 ♀, Zb. Wonieść (PSz)

Bielik *Haliaeetus albicilla*

16.05.05.: 5 p. (CB)

Kurhannik *Buteo rufinus*

9.08.2004.: 1 ad., Tarnowałaka, gm. Rydzyna (ZM)

Drzemlik *Falco columbarius*

14.09.05.: 1 ♀, Trzebosz, gm. Bojanowo (JR)

Sokół wędrowny *Falco peregrinus*

15.08.05.: 1, Zb. Wonieść (JS)

Siewnica *Pluvialis squatarola*

19.08.05.: 1, Zb. Wonieść (PSz i KF)
7 i 10.09.05.: 2 i 1, Trzebosz, gm. Bojanowo (JR)
11.09.05.: 1, Zb. Wonieść (PSz)
15.09.05.: 1, Zb. Wonieść (JR)
8.10.05.: 1, Zb. Wonieść (PSz)

Biegus mały *Calidris temminckii*

13.05.05.: 5, J. Lubiń, gm. Krzywiń (SzK)

Bekasik *Lymnocyptes minimus*

2 i 10.04.05.: 2, J. Łoniewskie (JS)
13.04.05.: 1, Zb. Wonieść (SzK)
15.04.: 1, 18.04.: 5, 25.04.05.: 1, J. Łoniewskie (JS, ND)
15.09.05.: 1, Zb. Wonieść (JR)

Kulik mniejszy *Numenius phaeopus*

16.04.05.: 1, Zb. Wonieść (JS)
15.08.05.: 1, Zb. Wonieść (PSz)

Kamusznik *Arenaria interpres*

29.04.05.: 1, J. Łoniewskie (PSz)

Płatkonóg sztyldzioby *Phalaropus lobatus*

22.05.05.: 1 ♀, Zb. Wonieść (JR)
3.06.05.: 1, J. Dominickie (PSz)

Mewa żółtonoga *Larus f. fuscus*

16.04.05.: 6, 22.04.05.: 1, Zb. Wonieść (JS)

Mewa białogłowa *Larus cachinans*

15.09.05.: 5, 1.10.05.: 1 Zb. Wonieść (JR)
31.10.05.: 3, J. Łoniewskie (JS)

Mewa siodłata *Larus marinus*

14.05.05.: 1, Zb. Wonieść (JS)

Rybitwa wielkodzioba *Hydroprogne caspia*

23.04.05.: 1, Zb. Wonieść (SzK)

Rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*

3.05.05.: 8, Zb. Wonieść (RK)
15.05.05.: 4, Zb. Wonieść (JS)
2.06.05.: 2, Zb. Wonieść (JS)
8.06.05.: 2, Chełkowo, gm. Śmigiel (SK)

Rybitwa białoskrzydła *Chlidonias leucoptera*

3.05.05.: 1, Zb. Wonieść (RK)
11-12.05.05.: 12, J. Lubiń, gm. Krzywiń (SzK)
12.05.05.: 84, Zb. Wonieść (JS)
12.05.05.: 7, J. Błotnickie, gm. Przemęt (JS)
13.05.05.: 3, J. Lubiń, gm. Krzywiń (SzK)

Pójdźka *Athene noctua*

15.04.05.: 1, Czachorowo, gm. Gostyń (ML)
2005.: 1 p. z 3 pull., Garzyn, gm. Krzemieniewo (GB)
2005.: 1 p., Drobnin, gm. Krzemieniewo (GB)

Uszatka błotna *Asio flammeus*

27.02.05.: 1, Garzyn, gm. Krzemieniewo (GB)
9.04.05.: 1, Zb. Wonieść (JS)

Kraska *Coracias garrulus*

12.09.05.: 1, Leszno (ZM)

Górniczek *Eremophila alpestris*

5 i 19.02.05.: 2, Wydartowo, gm. Bojanowo (JR)
28.02.05.: 17, Osieczna (ND)
14.03.05.: 20, Osieczna (JS)
3.12.05.: 22, Wojnowice, gm. Osieczna (JS)
28.12.05.: 14, Leszno (PSz i FK)

Świergotek rdzawogardły *Anthus cervinus*

11.04.05.: 1, Sierpowo, gm. Śmigiel (WM)

Podróżniczek *Luscinia svecica*

2.06.05.: 1 p. z pull., Zb. Wonieść (JS)
2.06.05.: 1 p. z pok., J. Łoniewskie (JS)

Czarnowron *Corvus corone*

13.05.05.: 1, w parze z *C. cornix*, Wieleń, gm. Przemęt (JS)
9.08.05.: 1, w stadzie 40 *C. cornix*, Bojanowo (JR)

Rzepołuch *Carduelis flavirostris*

23.01.05.: 50, Wydartowo, gm. Bojanowo (JR)
19.02.05.: 38, Wydartowo, gm. Bojanowo (JR)

Poławierka *Calcarius lapponicus*

12.02.05.: 1, Zb. Wonieść (JS)

Śnieguła *Plectrophenax nivalis*

7.01.05.: 1, Robczysko, gm. Rydzyna (PSz)

24-26.01.05.:1, Garzyn, gm. Krzemieniewo (GB)

Duże stada

Świstun *Anas penelope*

23.03.05.: 1250, Zb. Wonieść (SzK)

28.03.05.: 1890, Robczysko, gm. Rydzyna (GB)

30.03.05.: 600, Zb. Wonieść (SzK)

3.04.05.: 1190, Robczysko, gm. Rydzyna (JR)

Rożeniec *Anas acuta*

17.03.05.: 110, Zb. Wonieść (SzK)

20.03.05.: 150, Robczysko, gm. Rydzyna (PSz)

22.03.05.: 140, Zb. Wonieść (GB i RK)

23.03.05.: 300, Zb. Wonieść SzK)

28.03.05.: 275, Robczysko, gm. Rydzyna (GB)

30.03.05.: 130, Zb. Wonieść (SzK)

3.04.05.: 620, Robczysko, gm. Rydzyna (JR)

Płaskonos *Anas clypeata*

23.04.05.: 70, Zb. Wonieść (SzK)

24.04.05.: 74, Zb. Wonieść (GB i RK)

Myszołów *Buteo buteo*

18.10.05.: 280-290, przel. W, Osieczna (JS)

19.11.05.: 30, przel. S, Czacz, gm. Śmigiel (WR)

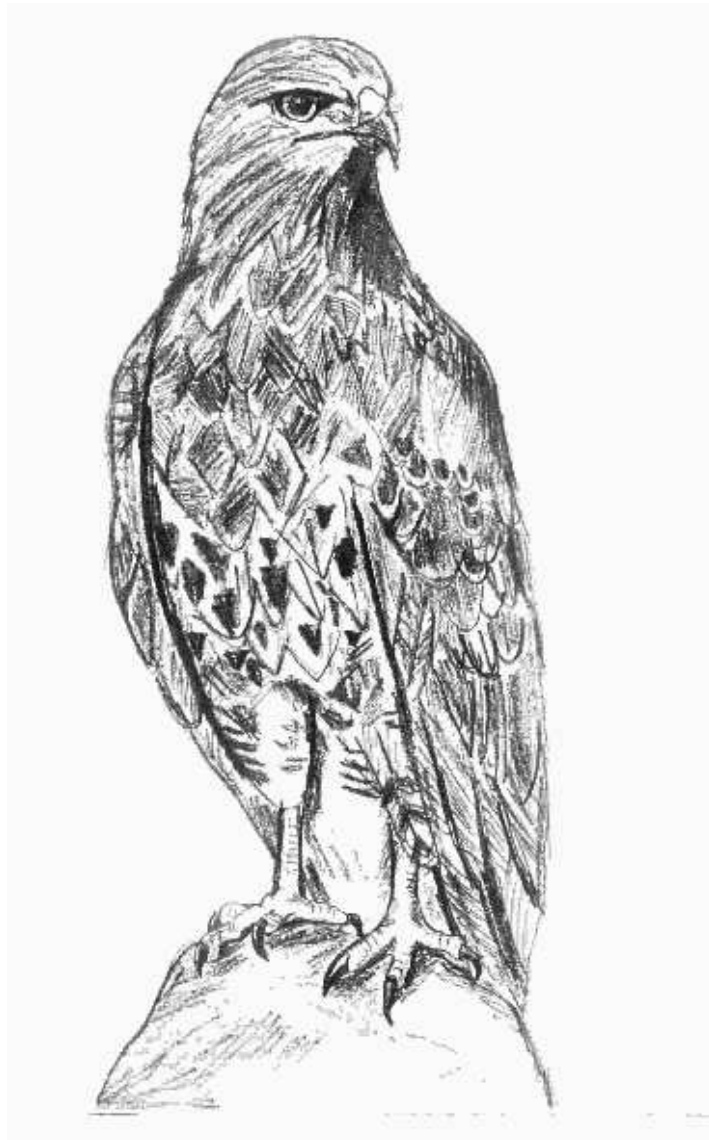
Siewka złota *Pluvialis apricaria*

3.04.05.: 1800, Robczysko, gm. Rydzyna (JR)

24 i 25.04.05.: 1500, Robczysko, gm. Rydzyna (PSz i KF)

Mewa mała *Larus minutus*

24.04.05.: 115-120, Zb. Wonieść (GB i RK)

Obserwacje fenologiczne

Dymówka *Hirundo rustica*

5.11.05.: 1, Witosław, gm. Osieczna (JS)

Pliszka siwa *Motacilla alba*

6.01.05.: 1, Leszno (PSz)

3.12.05.: 1, Jezierzyce, gm. Śmigiel (JS)

6.12.05.: 1, Mościszki, gm. Krzywiń (SzK)

Kopciuszek *Phoenicurus ochruros*

3.12.05.: 1, Jezierzyce, gm. Śmigiel (JS)

Śpiewak *Turdus philomelos*

28.02.05.: 1, Zb. Wonieść AŁ)

Brzęczka *Locustella luscinioides*

8 i 11.10.05.: 1, schwytyany, Zb. Wonieść (PSz, JS)

Pierwiosnek *Phylloscopus collybita*

1.12.05.: 2, Zb. Wonieść (JS)

CO WARTO PRZECZYTAĆ I MIEĆ W SWOJEJ BIBLIOTECE

Jerzak L., Kavanagh B.P., Tryjanowski P. (red.). 2005. Ptaki krukowate Polski.

Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.

Zarys i koncepcja książki powstały podczas I Sympozjum „Ptaki krukowate Polski. Stan wiedzy i perspektywy badań”, które odbyło się w Zielonej Górze w 2004 r. Składają się na nią 52 prace, a rozpoczynają artykuły przeglądowe o kopalnych krukowatych i siedmiu gatunkach lęgowych w Polsce: sójce, sroce, orzechówce, kawce, gawronie, wronie siwej i kruku. Każde z opracowań gatunkowych jest syntezą wiedzy o poszczególnych gatunkach oraz wskazuje na kierunki dalszych badań. Pozostałe artykuły omawiają wyniki badań na temat rozmieszczenia, liczebności i jej zmian, zagęszczenia, biologii i ekologii rozrodu, wędrówek i zimowania, fizjologii, pasożytów i metali ciężkich.

Książka jest bardzo starannie wydana. Można ją nabyć w cenie 30 zł (+ koszty wysyłki) pod adresem: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, ul. Górna Wilda 90, 61-576 Poznań, e-mail:

bogucki@bogucki.com.pl

Kruszewicz A. 2005. Ptaki Polski. T. 1. Multico.

Książka nie jest monografią awifauny Polski. Zawiera opisy wybranych gatunków ptaków wzbogaconych wielką liczbą anegdot i ciekawostek z życia ptaków. Tekst znakomicie wzbogacają i uzupełniają piękne zdjęcia. Dodatkową atrakcją jest płyta z nagraniami 79 opisanych gatunków ptaków.

Mikusek R. (red.). 2005. Metody badań i ochrony sów. Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych. Kraków.

Z racji nocnego i zmierzchowego trybu życia, występowania w małych zagęszczeniach i często w mało atrakcyjnym krajobrazie, sowy nadal należą do słabo poznanej grupy ptaków.

Dlatego każdy obserwator ptaków powinien zapoznać się z prezentowanym poradnikiem, napisanym przez grono specjalistów tej grupy ptaków. Zawarto w nim podstawowe wiadomości o morfologii, biologii, ekologii i ochronie sów. Zawiera także wiele praktycznych informacji, np. co zabrać ze sobą w teren wybierając się na obserwację i badania tych ptaków.

W poradniku szczegółowo omówiono 11 gatunków sów spośród 17 notowanych w Europie. Przy opisie każdego z gatunków uwzględniono rozpoznawanie, głos, terytorium i środowisko, pokarm, biologię lęgową, wędrówki i dyspersję, inwentaryzację i monitoring, zasadnicze zagrożenia dla populacji i metody ochrony.

Poradnik można zamówić pod adresem: <http://www.sowy.fwie.eco.pl/index.html>